

Frits voelt adem van Vadertje Tijd

HAELEN

Hij speelt in de eredivisie van het dialect en doopt wekelijks zijn pen in de inkt van de kleinschalige besognes, ver weg van het 'grote' nieuws. Maar Frits Criens (64) uit Haelen houdt meer literaire ballen in de lucht. Hij is poëet, stadsdichter van Leudal, schrijft toneelstukken en leverde onlangs zijn tweede roman af. 'Schrijven is hard werken hoor, vergis je niet', vertelt hij aan Peter Hamans. 'Op het sociale af.'

We vallen maar gelijk met de deur in huis: sommige verhalen lijken gewoon té mooi om echt gebeurd te zijn. Zo componeerde Criens in zijn wekelijkse en veelgelezen column Modertaal in dagblad De Limburger een hilarisch miniatuurtje van een bezoek aan Wessem waar hij de buurvrouw tijdens het zemen van de ramen zag spartelen op een ladder. Ze had kramp en durfde niet meer naar beneden te komen. Om de dame in kwestie even te schetsen: 'De vrouw droog mer ein dun truitje äöver häör minirökske.' Ze smeekte Criens om naar boven te komen en haar billen te masseren zodat de kramp weg zou trekken. Omdat Criens nooit te beroerd is om te helpen en in dit geval zéker niet, beklom hij de ladder en stak letterlijk zijn handen uit. En juist op het moment dat die onder haar rokje verdwenen, kwam haar man thuis... De rest is geschiedenis. Criens keerde terug naar Haelen met een blauw oog. Wáár gebeurd of niet? Criens: 'Waar gebeurd. Al heb ik het achteraf gelukkig wel uit kunnen praten met haar man.'

Waarmee hij maar wil aangeven dat het leven van een schrijver niet altijd over rozen gaat. Soms oogst hij een blauw oog en dan weer applaus vanaf de zijlijn. Dalen we dieper af in het wezen van Frits Criens dan treffen we daar thema's als dood en vergankelijkheid. Ze zijn de trouwe metgezellen van de schrijver en gaan als een echo door zijn oeuvre. Criens' nieuwe roman 'Het belang van schone ramen' over manisch-depressieven is net uit maar zijn voorganger 'Verzwegen oorlog' uit 2009 galmt nog hoorbaar na. Eerder deze ochtend, hij verzorgde een voordracht in Vaals, werd hij weer aangeklampt door mensen die hun verhaal kwijt moesten over die lelijke oorlogsjaren. Zijn boek is dan een feest van herkenning en daarom luistert Criens geduldig omdat hij weet dat velen nog steeds de last van die verschrikkelijke tijd moeten dragen. 'Verzwegen oorlog' gaat over zijn schoonmoeder die vanuit Leeuwen werd geëvacueerd naar Friesland maar daar van de regen in de drup belandde. Die vreselijke ervaringen

Frits Criens: 'Het schrijven van een roman is een eenzaam proces.'

Foto: Peter Hamans

nestelden zich als spookbeelden in haar hoofd en gingen niet meer weg totdat ze haar laatste adem uitblies. Criens maakte er een roman van en kreeg veel waardering maar uitgerekend in familieverband nemen sommigen hem deze pennenvruchten nog steeds kwalijk.

En nu dan een tweede roman op de drempel van zijn 65ste levensjaar. Hoe noem je dat, een late roeping? 'Nee. Schrijven doe ik al mijn hele leven maar nu ik gepensioneerd ben kan ik mezelf pas echt beschouwen als een semi-professioneel schrijver in de zin dat ik er tijd aan kan besteden.' Tweeënehalf jaar werkte hij aan 'Het belang van schone ramen' dat gaat over een man met een bipolaire stoornis. Nu het boek uit is, is er weer rust in huize Criens, al is rust een relatief begrip. Want in zijn hoofd rijpt alweer een volgende roman over een vrouw die werd verkracht in de oorlogsjaren. Criens zit in een spagaat. Vadertje Tijd zit hem op de hielen. Enerzijds heeft hij nu volop ruimte om te schrijven maar hij vraagt zich tegelijkertijd af hoe veel tijd hem in mentaal opzicht nog gegeven is om dit goed te kunnen blijven doen.

Over zijn fascinatie voor de dood heeft Criens veel nagedacht. Een pasklaar antwoord heeft hij niet maar veel wijst naar het plotselinge overlijden

van zijn vader toen Frits 18 jaar was. 'Dat was zó overrompend en ongelooflijk... het heeft me mijn hele leven achtervolgd. Hij had een bloedvatoperatie achter de rug. We waren 's avonds nog bij hem geweest, alles ging goed, de dag erna zou hij naar huis komen. Die nacht stierf hij na een longembolie. Het klopte gewoon niet,' zegt hij. En dan is er nog iets. Als Criens dieper graaft dan haalt hij een voorval terug dat hem op 10-jarige leeftijd trof als een mokerslag. 'Onze buurman destijds was burgemeester Eugène Honée. Het was een mooie zondagochtend en oom Piet was gestorven. Tante Lies was in tranen. Het hele huis zat vol verdriet maar het raakte me niet echt. Ik stond met mijn vader en een andere oom in de tuin. Plotseling wees die oom naar een boom waarin vijf eksters zaten. Mijn oom schrok. Die vogels voorspelde volgens hem niet veel goeds. 'Het betekent dat vandaag nog iemand dood gaat', zei hij. En weet je wat er gebeurde? Die middag stierf plotseling onze buurman burgemeester Honée. Dat vergeet ik nooit meer zolang ik leef.'

Frits Criens wordt ook wel de Limburgse Carmiggelt genoemd, de scherpe observator die kuierend door stad en dorp altijd zijn pen in de aanslag heeft om het kleine alledaagse te verwerken in cursiefjes. Hoewel de Haelenaar

met gepaste eerbied afstand van neemt van deze kwalificatie beschouwt hij ze wel als een schouderklopje. 'Het grote verschil met Carmiggelt is dat hij de kunst verstond om er altijd een levenswijsheid in te leggen. Ik schrijf meer anekdotisch en probeer niet de zedenmeester uit te hangen.' Maar Carmiggelt of niet, zijn wekelijkse krantenrubriek Modertaal wordt in elk geval gevreten. De stukjes zijn voor veel mensen herkenbaar. Sommigen knippen ze uit en sturen ze naar familie overzee. 'Die columns ogen simpel maar zijn best moeilijk om te schrijven. Probeer maar eens in maximaal 350 woorden een situatie te schetsen die voor een breed publiek toegankelijk is.'

Hoe ver is hij in zijn ontwikkeling als schrijver? Moet het beste nog komen? Criens refereert weer aan het ouder worden. 'Ik hoop dat ik nog meer in mijn mars heb. Ik wil in ieder geval weten waar mijn grens ligt als schrijver. Ik heb niet zoveel tijd meer. Nu ben ik verstandelijk nog bij de pinken maar op m'n 75e heb ik het beste onderhand achter de rug, denk je niet? Dus in tijd gemeten zouden er nog zeker drie romans moeten komen.'

Criens had altijd het gevoel dat hij literair moest schrijven. Een opmerking van collega-schrijver Jo Wijnen deed hem de steven wenden. 'Jo zei: 'Om iets te vinden kun je de hele wereld afreizen en het zoeken

in alle hoeken en gaten maar je komt eenmaal thuis en je zult zien, daar ligt het. Met andere woorden, je moet schrijven over wat jou bezig houdt en dat op een zodanige manier dat het literatuur wórdt. Blijf bij jezelf.' En dat probeer ik nu te doen. Die les van Wijnen betekende voor mij echt een moment van inzicht.'

Frits Criens is wereldberoemd in Haelen. Hij beantwoordt deze opmerking met een vette knipoog maar onderweg in het dorp wéten de mensen dat daar een schrijver loopt en dat elke ontmoeting met hem en ieder voorvalletje kan uitmonden in een potentiële column. 'Dan zeggen ze met nadruk: Frits, niet opschrijven! Terwijl ze, denk ik dan, eigenlijk stiekem het tegenovergestelde bedoelen, namelijk dat het misschien best wel leuk is om terug te lezen. Dat durven ze niet hardop te zeggen. Maar dat doe ik vrijwel nooit, ik wil privé en schrijven per se scheiden.' Hoe ziet een schrijversbestaan in Haelen er eigenlijk uit? Is het een groots en meeslepend leven? 'Valt best tegen', weet Frits Criens. 'Ik heb een vrouw, kinderen en kleinkinderen. Dan weet je het wel. Als mijn vrouw niet thuis is, sta ik gewoon te stofzuigen... Maar als ik werk dan doe ik dat professioneel. Ik ga zitten en schrijf geconcentreerd. Alsof ik naar kantoor ga. Het schrij-

ven van een roman is een eenzaam proces. Weinig romantiek en hard werken. Het kost een heldere kop en discipline om in het ritme te blijven. Tja, en soms moet je op familiebezoek. Dan zit je bij die mensen gezellig te doen terwijl dat boek maar blijft doormalen in je hoofd. Dan ben ik niet echt bij de les. Dat is een gevoelig punt, dat weet Ellie ook. Ik blijf liever thuis om te werken. Want als je een avond weg bent dan ben je ook uit het ritme van het schrijven. In feite is het een sociaal en egoïstisch bestaan.'

Hij zegt het belangrijk te vinden om bevestigd te worden in de dingen die hij doet. 'Ja, ik zoek waardering. Of het nou gaat om een gedicht van mij dat wordt voorgedragen tijdens een crematie of een krantenstukje dat wordt opgestuurd naar familieleden in Australië. Het klinkt misschien onnozel maar ik vind het fijn om zo iets te horen. Het is denk ik ook een kwestie van voetsporen nalaten. Ik schrijf om mezelf in taal te overleven. Maar ach, eigenlijk is het allemaal ook heel erg betrekkelijk. Want Harry Mulisch is nog geen vier jaar dood en wie heeft het nu nog over hem? Ik bedoel maar.'

('Het belang van schone ramen' door Frits Criens, € 19,50)

Peter Hamans